

4. EN GEMENSKAP UTAN MAKT- ORDNINGAR

ELIN LUNDELL

I ETT SAMHÄLLE och en värld som på många sätt präglas av hierarkiska strukturer – rasistiska såväl som sexistiska – vore det väl skönt om kyrkan kunde vara en fristad där dessa distansskapande och förtryckande ordningar inte hade någon kraft?

Men, när jag genom åren från otaliga kyrkbänkar sett mig om i diverse församlingssalar har bristen på mångfald ofta varit slående. Det har varit lätt att föreställa sig att alla församlade blivit födda och uppvuxna i Sverige, att de tjänar ungefär lika mycket varje månad och att de bor i ungefär samma typ av konstellation under liknande boendeförhållanden.

I undantagsfall sticker någon ut som ett spännande inslag i den homogena massan, någon som kan vittna om en annan typ av bakgrund eller livssituation, men de allra flesta kristna samlingar jag varit en del av har framför allt bestått av vit medelklass som lever i kärnfamilj och tjänar skapligt med pengar om dagarna.

Andra saker som slagit mig från kyrkbänken är hur ofta den som predikar är man och hur ofta musikerna som leder församlingen i lovsång också är män. Att musicerande kvinnor många gånger hamnar bakom ett piano eller sjunger tillsammans i kör. Att de flesta som bakar kakor till kyrkkaffet är kvinnor. Att den som sköter ljudet ofta är man och att den som håller i söndagsskolan ofta

är kvinna. Att vi som många gånger stannade kvar längst och diskade efter ungdomsträffen på fredagskvällarna var unga tjejer.

Jag vill inte hävda att det alltid ser ut så här, men jag tycker mig ha tillräckligt på fötterna för att kunna påstå att det gör det i många församlingar. Om kyrkan ska vara den progressiva rörelse som många av oss vill att den ska vara, kommer inte det här att hålla i längden. Då kommer våra församlingar behöva välkomna en större mångfald av människor och erbjuda dem ett större handlingsutrymme.

Jag tror att många håller med mig om att kyrkans mest grundläggande uppdrag är att stå på de svagas sida. Med uppmuntran från Bibeln och från Gud själv har det i alla tider bedrivits diakonalt arbete från kyrkans håll där fokus varit att upprätta de fattiga, utstötta, ensamma, minsta och mest utsatta människorna i samhället. Längre har församlingar i de »förmögnare« delarna av världen också skickat missionärer till de delar av världen där de upplevt att det saknats inte bara kännedom om Gud utan även materiella resurser. För detta tycker jag att kyrkan kan ha visst beröm. Samtidigt har den kristna missionen, milt uttryckt, ofta haft unknä kopplingar till det koloniala projektet. Och vad gäller det diakonala arbetet skulle kyrkan behöva fundera över varför de människor som möts i diakonin inte lika ofta finns representerade i församlingarna.

Med en fot vardera i universitetsdisciplinerna genusvetenskap respektive globala utvecklingsstudier har jag kommit att bli varse att maktordningar är något som hela tiden skapas och återskapas, lokalt såväl som globalt. Jag skulle vilja påstå att kyrkan många gånger i sin strävan efter att göra gott och främja rättvisa missat att ha ett maktperspektiv på de egna gärningarna och därför spelat rådande ordningar rakt i händerna.

Utlandsmissionen är ett exempel. Jag hör fortfarande berättelser om hur *annorlunda* folk är i andra delar av världen än den vi befinner oss i nu, och om vilket *stort behov* de har av hjälp från oss. Jag tror inte att det bara är humanitär hjälp som avses, utan att det någonstans mellan raderna också handlar om

att *de* behöver bli mer som *vi*. Med all säkerhet har en del missionärer skapat samma typ av distans mellan sig och de som missioneras för, som koloniserare skapat mellan sig och de koloniserade.¹

Jag tänker att vår vilja att göra gott ibland kräver att offret för vår godhet ska fortsätta vara just ett offer. Att vårt ego ibland profiterar på andras utsatthet, fastän dessa »andra« egentligen skulle klara sig bäst utan vår »hjälp«. När jag skulle åka på »kristet utbyte« till ett land i Afrika (Etiopien, närmare bestämt) hade jag med mig det där koloniala sättet att tänka. En tro på att jag skulle kunna bistå med något som inte redan fanns i landet. Som om jag vore radikalt annorlunda och lite mer modern och upplyst, bara för att jag vuxit upp i Europa. Väl på plats blev jag pinsamt medveten både om mitt övermod och om det koloniala arvet som letat sig in i mitt medvetande och skapat en bild av världen och min relation till den som inte överensstämmer med hur det faktiskt är.

Ett för många närmare exempel är hur kyrkan i norra Europa och Nordamerika vurmar för kärnfamiljen på ett sätt som underordnar alla som valt att inte leva i den konstellationen (exempelvis ensamhushåll, kollektiv, och andra typer av familjer).

Den patriarkala monogamin ses som något modernt, europeiskt, vitt, kristet och framför allt som något eftersträvänsvärt för alla som inte vill bli sedda som omoderna och ociviliserade. Men då kärnfamiljen och de ideal som hör ihop med den kan härledas till industrialismen, folkhemmet och konstruktionen av nationen ligger det nära till hands att fråga sig om inte kyrkan blandat ihop »kristna värderingar« med »västerländska ideal«. Istället för att förespråka inkluderande gemenskaper där alla är välkomna propagerar

¹ Det finns mycket intressant att läsa om kristen mission och kolonialism. Raoul J. Granqvist har exempelvis studerat Svenska Missionsförbundets berättelser om den svenska missionen i Kongodeltat under sent 1800-tal och tidigt 1900-tal och skrivit om dess samre med kolonialmakten. Jag rekommenderar artikeln *Med Gud och kung Leopold i ryggen – en berättelse om svensk mission i Kongo* som finns att läsa här: <http://umu.diva-portal.org/smash/get/diva2:149274/FULLTEXT01.pdf>

kyrkan för en exklusiv samlevnadsform med historiska och nutida kopplingar till nationalstat och medborgarskap.

På många platser runt om i världen har kyrkan dessutom ingått allianser med den institutionella makten. Detta gjorde exempelvis gruppen Pussy Riot världen uppmärksam på då de med ett kontroversiellt performance kritiserade relationen mellan den ryska regimen och ledarna i den rysk-ortodoxa kyrkan. Svenska kyrkans band till svenska staten och det faktum att kristendomen i Sverige länge var statsreligion är också ett exempel på denna typ av ohelig allians. Vi har fortfarande en successionsordning i Sverige som säger att landets regent (alltså drottningen eller kungen) måste tillhöra »den rena evangeliska läran« och det var inte länge sedan som många kristna upprördes över det faktum att den kommunala skolan är icke-konfessionell och alltså inte *måste* fira skolavslutning i en kyrkobyggnad.

Missförstå mig rätt: min poäng är inte att kristna helt plötsligt ska sluta missionera, bedriva diakonalt arbete, åka utomlands på kristna utbyten eller leva i kärnfamiljer. Min poäng är att vi måste se över det vi gör och det kristna genom historien har gjort och fundera på *varför* vi gör det. Gör vi det för att det placerar oss högt upp i en hierarkisk ordning, för att vi får ökad status, eller kanske till och med för att den institutionella makten eller den samhällseliga maktordningen lockar oss till det? Jag vill mena att vi som kristna behöver ha det här perspektivet på våra gärningar. Gud tycks nämligen vara oerhört medveten både om maktordningar, dess konsekvenser och hur de kan stävjas. Med detta som utgångspunkt ska vi nu titta närmare på vad som sägs om maktordningar i Bibeln, och framför allt på hur Gud i Jesus förhöll sig till dem.

Det är anmärkningsvärt att vår Gud över huvud taget valde att bli mänskliga och leva i världen tillsammans med oss. Ännu mer anmärkningsvärt är det att Gud, trots sin uppenbara överlägsenhet, under sin tid på jorden inte valde att härska över andra människor ovanifrån. Att Jesus föddes i ett stall, levde på flykt, döptes av en vän, kallade enkla och föraktade människor att

vara hans närmsta följeslagare och gjorde sin entré i Jerusalem på en liten åsna säger något om hur Jesus valde att förhålla sig till världsliga fenomen som ära och berömmelse. Det liv som Jesus levde tycks helt enkelt aldrig ha handlat om att alliera sig med den rådande makten eller om att manifestera den egna förträffligheten. Med sitt liv och sina gärningar visade Jesus istället hur illegitima rådande maktordningar var, omfördelade resurser från rika till fattiga och visade på alternativa sätt för människor att förhålla sig till varandra.

Jag vill hävda att det i ljuset av det liv Jesus levde och påbjöd går att hitta paralleller mellan kristen tro och anarkistiskt tänkande. Ordet anarkism härstammar från grekiskan och betyder ungefär »utan härskare«, och jag anser att riktningen bort från hierarkiska system och auktoritära strukturer är centralt både för anarkismen och den kristna tron. Att läsa evangelierna med det maktperspektiv som anarkismen erbjuder gör att vi kan urskilja det sätt varpå Jesus förhöll sig till rådande maktordningar.

Tolkningen av det skrivna ordet i Bibeln i allmänhet och Jesus liv och gärningar i synnerhet beror så klart på vilka glasögon läsaren väljer att ta på sig. Det står saker i Bibeln som utifrån ett maktperspektiv ter sig helt befängda. Jag väljer att inte gå in på de avsnitten. Dels för att det inte ryms inom ramen för denna text, dels för att jag här utgår från vad jag ser som den röda tråden. Jag lämnar undantagen att bli skärskådade vid något annat tillfälle. Faktum är hur som helst att Jesus undervisning för mig ter sig entydig. Genom en avgränsning till evangelierna samt Jesus ord och handlingar i dessa anser jag att det går att skapa sig en bild av Jesus huvudsakliga uppdrag och budskap. Jag kommer framför allt att belysa könsmaktsordningen och den dåtida maktordningen män emellan, men min förhoppning är att detta också ska kasta ljus även över andra maktordningar runt omkring oss.

För många är det här kanske inte något nytt, och några har kanske redan fått de här bibelberättelserna berättade för sig hundratals gånger. Jag tänker mig dock att berättelserna i synergi med varandra ger en helhetsbild av vad det innebär att leva ickehierarkiskt. Den som vill fördjupa sig i dessa tanke-

gångar kan med fördel tillgodogöra sig undervisning i feministisk teologi eller befrielsesteologi. Värt att poängtera är också att den här texten genom sitt tilltal (framför allt) vänder sig till dig som lever i Sverige och har någon form av relation till kyrkan. Detta beror helt enkelt på att det är i den kontexten jag lever, men jag hoppas att det i texten ska finnas något att hämta även för andra.

Jag kommer inledningsvis att lyfta fram några av evangeliernas skildringar av hur Jesus väljer att förhålla sig till maktordningar i det personliga mötet med människor indelade i tre strukturella kategorier: 1) de minsta och de förnedrade 2) förtryckta kvinnor och 3) maktlystna män. Därefter kommer jag kort att återge hur Jesus undervisade lärjungarna att de skulle förhålla sig till varandra. Utifrån detta kommer jag sedan att resonera om hur vi kan applicera detta förhållningssätt på våra egna liv och gärningar.

JESUS KASTAR OM GAMLA MAKTORDNINGAR...

...i mötet med de minsta och de förnedrade

Att Jesus kom för att befria fattiga, fångna och förtryckta deklarerade han redan i inledningen av sin verksamhet. I Nasarets synagoga läste han en text hämtad ur Jesajas bok, som han sedan, till åhörarnas bestörtning, applicerade på sig själv: »Herrens ande är över mig, ty han har smort mig till att frambära ett glädjebud till de fattiga. Han har sänt mig att förkunna befrielse för de fångna och syn för de blinda, att ge de förtryckta frihet och förkunna ett nådens år från Herren« (Luk 4:18–19).

Jesus visade därefter under sin verksamhet med all önskvärd tydlighet vilka som är störst i det rike han påbjöd. När lärjungarna dividerade om vem som är störst i himmelriket kallade Jesus till sig ett barn och sa att den som gör sig själv liten som ett barn är störst i himmelriket (Matt 18:3–5). Och när lärjungarna försökte visa bort barnen som samlats runt Jesus, tillrättavisade Jesus lärjungarna och sa att gudsriket tillhör dem (Luk 18:16–17).

När Jesus talade om tidens slut talade han om att människor då kommer att delas upp i två grupper efter sina handlingar gentemot »de minsta«. Till

den ena gruppen ska det sägas: »Jag var hungrig och ni gav mig att äta, jag var törstig och ni gav mig att dricka, jag var hemlös och ni tog hand om mig, jag var naken och ni gav mig kläder, jag var sjuk och ni såg till mig, jag satt i fängelse och ni besökte mig« (Matt 25:35–36). Den andra gruppen ska ombes att gå bort från honom på grund av att de inte gjort någon av de uppräknade handlingarna. Båda grupperna ska då fråga när de gjorde eller inte gjorde detta gentemot honom, och de ska då få till svar: »Sannerligen, vad ni har gjort för någon av dessa minsta som är mina [syskon], det har ni gjort för mig« (Matt 25:40b).

Jesus gör med andra ord klart för oss att både barn, hungriga, hemlösa, nakna, sjuka och fångslade har en särskild plats i Guds rike, och att övriga har ett ansvar att leva på ett sätt som omfördelar resurser i form av exempelvis uppmärksamhet, mat, kläder och tid till dem. Det system som Jesus påbjuder garanterar att dessa människor, som av det samhällseliga systemet berövats eller aldrig tilldelats någon makt eller inflytande, blir betjänade istället för trampade på och upphöjda istället för bortglömda.

Jesus uppvärderade dock inte bara de av systemet förtryckta, han uppvärderade också dem som lurats att utnyttja systemet och därmed förnedra sig själva. Ett exempel var tullindrivarna som ogillades av det judiska folket eftersom de tjänade pengar på att driva in skatter och tullar från judarna till ockupationsmakten.

Jesus drog sig dock inte för att umgås med de här människorna, och efter att han kallat tullindrivaren Matteus som lärjunge åt han, med orden »jag har inte kommit för att kalla rättfärdiga, utan syndare« (Matt 9:13b), middag hos honom tillsammans med flera andra tullindrivare (Matt 9:9–13). Vid ett annat tillfälle bjöd Jesus in sig själv till tullindrivaren Sackaios (Luk 19:1–10). Folk såg ogillande på det, men Sackaios själv blev förtjust och sa »[h]älften av vad jag äger, herre, skall jag ge åt de fattiga. Och har jag pressat ut pengar av någon skall jag betala igen det fyrdubbelt« (Luk 19:8b). Det som hände här var alltså inte bara att Jesus gick hem till en person med lågt anseende för att

umgås med denne, utan också att personen ifråga insåg att det var värt att förändra beteendet som gjort honom till ovän med andra människor. Vad som blev resultatet av att Sackaios skänkte bort hälften av det han ägde och att han betalade tillbaka fyrdubbelt till dem han pressat pengar ur får vi inte veta, men förmodligen gjorde det något både med hans relation till pengar och hans relationer till andra människor.

... i mötet med föraktade kvinnor

Jesus levde och verkade i ett samhälle som, liksom det vi lever i idag, präglades av en patriarkal ordning. Denna gör skillnad på män och kvinnor, och skapar en hierarki dem emellan som legitimerar föreställningen av mannen som norm för vad det innebär att vara människa. De som satt på maktpositioner och de som var religiösa ledare och lärare under Jesus levnadsår var nästan uteslutande män. Även Gamla testamentet vittnar om en patriarkal ordning där kvinnor, med några få undantag, levde i en undanträngd position och hade sitt värde i att vara goda hustrur och mödrar.

Detta kan kanske förklara varför Gud valde att inkarneras som just man, och varför de tolv apostlarna alla var män. Trots detta verkar könsmaktsordningen varken vara sanktionerad av Gud eller praktiserad av Jesus. Tvärtom tycks det vara en av de maktordningar som Jesus gör illegitim. Att ingen av Jesus apostlar var kvinnor utesluter inte att många av hans lärjungar var det. Vi kan exempelvis läsa om de tre namngivna kvinnorna Maria, Johanna och Susanna, vilka alla följde Jesus efter att ha blivit botade från sjukdomar och onda andar (Luk 8:1–3). Vi kan också läsa att det var »många kvinnor« som följde Jesus och tillsammans sörjde honom efter hans död (Matt 27:55–56 och Mark 15:40–41).

Eftersom de religiösa ledarna på den här tiden helst inte skulle tala med, komma i kontakt med eller ens se på en kvinna (vilka redan då betraktades som sexuella objekt snarare än självständiga subjekt), var det banbrytande att Jesus över huvud taget talade med kvinnor och än mer uppseendeväckande att

han hade vänskapsrelationer med flera av dem.² De båda systrarna Marta och Maria var exempelvis goda vänner till Jesus, och att han ensam besökte deras hem (Luk 10:38–42) kan i ljuset av ovanstående inte ses som något annat än revolutionärt. Evangelisten Johannes beskriver Jesus relation till de båda systrarna genom att tala om att Jesus var *mycket fäst* vid dem (Joh 11:5). Detta är viktigt i sammanhanget eftersom det visar att Jesus inte gjorde skillnad på män och kvinnor utan umgicks med Marta och Maria som *människor*. Jesus sexualiserar aldrig någon kvinna, reducerar aldrig någon kvinna till reproduktionskärl och aktar sig inte för kvinnor som betraktas som »orena« (exempelvis kvinnan med »blödningar« i Mark 5:25 f) eller »omoraliska« (exempelvis den prostituerade kvinnan i Luk 7:36–50). Till Marta säger han under sitt besök att det är bättre för henne och Maria att lyssna till hans undervisning än att ägna sig åt traditionellt kvinnliga sysslor.

Att Jesus undervisade kvinnor visar att han betraktade dem som *människor* med samma förmåga som män att tillgodogöra sig kunskap och förmedla den vidare. Ett exempel på hur Jesus använde kunskap för att upprätta någon är berättelsen om honom och den samariska kvinnan, som han mötte då han satt och vilade vid en vattenkälla (Joh 4:7–42). Kvinnan hämtade vatten mitt på dagen och utan sällskap av någon annan, vilket indikerar att hon stod utanför den samhällliga gemenskapen. Kvinnan hörde dessutom till samarierna, ett folk som judar generellt såg ned på och ogärna beblandade sig med.

Jesus bad denna utstötta samariska kvinna om vatten, och vi kan skönja hennes förvåning över att ha blivit tilltalad av en judisk man då hon svarade honom med orden: »Hur kan du, som är jude, be mig om vatten? Jag är ju en samarisk kvinna« (Joh 4:9b). När lärjungarna kom tillbaka till Jesus blev de förvånade över att se att han pratade med den här kvinnan, något som styrker

² Om detta skriver teologen Per-Axel Sverker utförligare men tillgängligt i sin text *Jesus och kvinnan* som sammanfattar Jesus kvinnoosyn och finns tillgänglig via <http://www.sverkersteologi.se/teologitext-sokord/biblick-feminism> (Här återfinns för övrigt en del andra läsvärda texter om biblisk feminism.)

att detta var ett mycket ovanligt samtal. Hur som helst svarade Jesus genom att börja tala om Gud och det levande vattnet, och efter att ha bekräftat att han visste varför hon var utstött (»Fem män har du haft, och den du nu har är inte din man«, Joh 4:18b) delgav han henne att han var Messias.

Jesus talade med den här kvinnan som med en jämlike. Samtalet rörde inte heller banala saker, utan Jesus delgav kvinnan exklusiv kunskap om Gud och om att han själv var Messias. Detta verkar ha varit en mycket viktig del i Jesus strategi för upprättelse av föraktade människor. Denna strategi handlade inte bara om att Jesus personligen uppvärderade dem utan även om att han påbjöd det övriga samhället att göra detsamma. Genom att delge den här kvinnan unik kunskap gav han henne en, åtminstone tillfällig, sällsynt position i den samhälleliga gemenskapen. Jesus tillskrev i samtalet också kvinnan ansvar för sina egna handlingar då han, utan att moralisera, påpekade att hon hade en sexuell relation med en man som inte var hennes. Det Jesus gjorde genom att delge den här kvinnan både kunskap och ansvar var att *bemyndiga* henne.

Andra gånger lyfter Jesus fram kvinnor som goda föredömen. Ett exempel på detta är när Jesus uppmärksammade den fattiga änkan som la allt vad hon hade att leva på i tempelkistan, till skillnad från »de rika« som klappade sig själva på axeln för att de lade lite av sitt överflöd däri (Luk 21:1–4).

Ett annat exempel är berättelsen om när Jesus var på middag hemma hos en vän och en kvinnlig bekant till Jesus hällde ut en flaska dyrbart balsam över honom (Matt 26:6–13). De andra vid bordet moraliserade över hennes val att lägga så mycket pengar på något så banalt som balsam, som dessutom förbrukades vid ett och samma tillfälle, men Jesus tog med myndig stämma henne och hennes handlande i försvar och avslutade tillrättavisningen av sina bordsgrannar med orden: »Sannerligen, överallt i världen där evangeliet förkunnas skall man också berätta vad hon gjorde och komma ihåg henne.« (Matt 26:13) Förhoppningsvis fick sig Jesus middagskamrater där och då en tankeställare som möjliggjorde att de förhöll sig annorlunda till den där kvinnan i framtiden.

... i mötet med maktlystna män

Jesus måste ha gillat att driva gäck med makten. Kanske var det de skriftlärdade och självgoda fariséerna som han helst av allt drev med. Fariséerna var en religiös elit som lärt sig Lagen utantill och gjorde sitt yttersta för att följa alla dess regler in i minsta detalj. De gick gärna till ytterligheter och skapade tillägsregler som specificerade vad som var tillåtet och inte. Denna utvidgade lag gjorde det svårt för »vanligt folk« att leva rättfärdigt och fariséerna blev för många förebilder med högt anseende.

En dag när Jesus var bjuden på middag hos en farisé som ifrågasatte varför Jesus inte tvättade sig innan måltiden gav Jesus ett skarpt svar om hur fariséerna månar om ett städat yttre fastän de glömt bort rättvisan och kärleken till Gud. (Luk 11:37–53)

I Matteusevangeliet kan vi läsa en annan version av samma händelse. Här berättas hur Jesus anklagade fariséerna för att de trodde sig vara profeter, för att de inte levde som de lärde, för att de gjorde saker enbart för syns skull, för att de älskade att sitta på hedersplatserna på fester och i synagogan och för att de ville bli hälsade på med hederstitlar som talade om att de var högtstående människor. (Matt 23:1–36)

Tidigare i samma evangelium talade Jesus om några som han kallade för »hycklare«, som gjorde fromma gärningar för att människor skulle lägga märke till dem. Han talade om människor som lät stöta i basun till sin egen ära för att de skänkte pengar, och som stod och bad i gathörnen och längst fram i synagogan som en liten föreställning för de människor som de ville skulle beundra dem (Matt 6:1–6).

Jesus sparade inte på anklagelserna, och det var ingen smickrande bild av fariséerna han målade upp. En gång sade Jesus uttryckligen: »Sannerligen, tullindrivare och horor skall komma före er till Guds rike. Johannes kom, och han visade er vägen till rättfärdighet, men ni trodde inte på honom. Tullindrivarna och hororna trodde på honom, och ni såg det, men inte heller då ångrade ni er och trodde på honom.« (Matt 21:31b–32)

Det var dock inte fariséernas längtan efter Gud som Jesus ifrågasatte, utan att de tyckte sig vara förmer än andra. Att de placerade sig själva högst i den imaginära hierarki som gjorde det svårt för andra att följa Lagen och Gud. Jesus strategi gentemot de maktlystna männen var tydlig. Han genomskådade deras metoder och avslöjade dessa för resten av folket.

Parallellt med detta påbjöd Jesus att fariséerna själva skulle uppvärdera de människor som de vant sig vid att se ner på. När fariséerna försökte sätta Jesus på prov, och därmed visa på sin egen förträfflighet, svarade han flera gånger med en liknelse där han lät en människa med lågt anseende vara den som gjorde rätt och en farisé eller skriftlärd vara den som gjorde fel.

Vi kan exempelvis läsa om att några som »litade på att de själva var rättfärdiga och som såg ner på alla andra« fick berättat för sig om två män, en farisé och en tullindrivare. Fariséen tackade Gud för sin egen förträfflighet och berättade för Gud om allt bra han gjort till Guds ära, medan tullindrivaren bad Gud att vara nådig mot den syndare han insett att han var. Jesus avslutade berättelsen med att tala om att det var tullindrivaren och inte fariséen som kunde gå hem som rättfärdig, och att »den som upphöjer sig skall bli förödmjukad, men den som ödmjukar sig skall bli upphöjd«.
(Luk 18:9–14)

En ännu mer känd berättelse är den om den barmhärtige samariern (Luk 10:25–37). Denna berättade Jesus för en laglärd som ville sätta Jesus på prov genom att fråga hur han kunde vinna evigt liv och vem som var hans nästa, alltså den han enligt Lagen skulle älska. Jesus berättade då om en man som blivit överfallen av rånare och som halvdöd lämnats kvar på vägen. Två män med högt anseende, en präst och en levit, gick en omväg förbi mannen utan att ägna honom någon uppmärksamhet. Därefter kom en samarier förbi. Jesus berättade att samariern fylldes av medlidande, vårdade mannens sår och betalade för honom så att han kunde vila upp sig på ett värdshus i närheten. På frågan vem som var den här mannens nästa var den laglärd tvungen att svara att det var den sista personen, varpå Jesus uppmanade honom att göra

som samariern (Luk 10:37b). Med andra ord talade Jesus om för den laglärde att han inte var ett dugg bättre än de människor han föraktade.

Eftersom den här texten handlar om att inte göra skillnad på folk och folk är det nog på sin plats att till sist understryka att Jesus ändå umgicks med fariséer (jag nämnde bland annat att han var hemma på middag hos en av dem) och att det inte var dem som grupp som han hyste agg mot, utan deras sätt. Paulus, som Jesus efter sin död och uppståndelse valde ut att predika budskapet till icke-judar, var ju ursprungligen farisé.

Den nya ordningen

Jesus avslöjade makten och maktordningar människor emellan, men stannade inte där. Han undervisade även folket och sina lärjungar om ett nytt sätt att förhålla sig inbördes till varandra. När lärjungarna tvistade om vem av dem som var »den störste« tillrättavisade Jesus dem med orden: »Kungarna uppträder som herrar över sina folk, och de som har makten låter kalla sig folkets välgörare. Men med er är det annorlunda: den störste bland er skall vara som den yngste, och den som är ledare skall vara som tjänaren. Vem är störst, den som ligger till bords eller den som betjänar honom? Är det inte den som ligger till bords? Men jag är mitt ibland er som er tjänare.« (Luk 22:25b–27). Här bekräftade Jesus att det fanns en påhittad maktordning i samhället, och upplyste lärjungarna om att bland dem skulle en annan, omvänd, ordning råda. Jesus talade inte om en ordning som skulle komma någon gång i framtiden, han talade om en ordning som han själv levde efter, då han som folkets ledare också var deras tjänare.

Jesus gav en liknande undervisning i samband med att han beklagade sig över fariséerna och de skriftlärda. Han talade då om att lärjungarna skulle akta sig för att vilja bli kallade för »mästare« och dylika hederstitlar. De skulle istället kalla varandra för *syskon*, varken mer eller mindre. De hade *en* mästare över sig, och det var Gud, men deras inbördes relationer skulle präglas av jämlikhet. Återigen sa Jesus att »[d]en som är störst bland er skall vara de andras

tjänare. Den som upphöjer sig skall bli förödmjukad, och den som ödmjucar sig skall bli upphöjd» (Matt 23:11–12). Detta visade Jesus också i praktiken, då han vid den sista måltiden tillsammans med lärjungarna tvättade deras fötter. Jesus förklarade sitt oväntade agerande med orden: »Förstår ni vad det är jag har gjort med er? Ni kallar mig mästare och herre, och det med rätta, för det är jag. Om nu jag, som är er herre och mästare, har tvättat era fötter, är också ni skyldiga att tvätta varandras fötter. Jag har gett er ett exempel, för att ni skall göra som jag har gjort med er« (Joh 13:12b–15).

Jesus påbjöd alltså ett rike där samhällets maktordningar inte har någon giltighet. Detta är ett rike där det inte finns något egenvärde i att vara rik och mäktig utan där det med dessa privilegier istället kommer ett ansvar att omfördela sina resurser.

I Guds rike är barnen störst och hororna och tullindrivarna ska komma före översteprästerna dit in.

I Guds rike ska den som upphöjer sig själv bli förödmjukad och den som vill tjänstgöra som ledare vara tjänare åt dem hen vill leda.

I Guds rike behandlas kvinnor och män lika. Vad du gjort tidigare, eller vilken samhällsklass du eller någon annan anser dig tillhöra, är oväsentligt.

Jesus kom inte bara med andlig omvändelse och ett löfte om att detta rike en dag skulle komma, utan påbjöd också konkreta och handfasta praktiker som låter Guds rikets ordning råda i stunden. Jesus gav tid och uppmärksamhet åt de minsta i samhället och uppmanade andra att också ta ansvar för deras välmående. Han undervisade och tilldelade information till människor som vanligtvis inte fick ta del av någotdera. Han lyfte fram människor med lågt anseende som goda exempel för andra att ta efter och tillrättvisade dem som tagit sig rätten att tala illa om dessa människor. Han umgicks med människor från alla skikt i den samhällsliga hierarkin och belyste hur löjligt det är att låtsas vara förmer än någon annan. Jesus kom med befrielse för de marginaliserade. De privilegierade är välkomna att ta del av denna befrielse om de ödmjucar sig och avstår sina privilegier.

Att leva i den nya ordningen

Vad innebär det här för oss idag? Eftersom maktordningar och orättvisor fortfarande är påtagliga i det samhälle och den värld vi lever i, är Jesus undervisning och föredömliga handlingar högst aktuella för oss att reflektera över och ta efter. Vi behöver dessutom fundera över vilka maktordningar vi ingår i och vad vår plats i dessa är. Troligtvis kommer vi att se att de är väldigt många och att dessa skiftar med tid och plats. Men om vi lär oss att identifiera dem kan vi också öva oss i att göra dem illegitima.

Hur vi bör agera i varje given situation beror på var i världens maktordning vi befinner oss. Har vi själva satt oss i de övre skikten måste vi likt fariséerna ödmjuka oss och klä av oss den falska fasad vi skapat åt oss själva. Befinner vi oss istället i de lägre skikten får vi vara de mäktigaste människorna behjälpliga genom att se på dem som jämlikar istället för överordnade, och hjälpa dem att skala av den fasad som hindrar dem från att möta sina medmänniskor som syskon.

Så länge vi inte befinner oss i bottenskiktet av den samhällsliga maktordningen har vi ett ansvar gentemot de under oss. Ett ansvar som handlar om att omfördela resurser till de minsta tills dessa inte befinner sig i underläge längre. Under tiden vi gör det måste vi dock leva med vetskapen om att det är de och inte vi själva som kommer att gå först in i Guds rike. Kanske är den mest smärtsamma insikten då vi talar om makt att vi själva möjligen tillhör vår tids fariséer. Därför måste vi hela tiden påminna varandra om vilka regler som gäller i Guds rike, och att vår egen förträfflighet aldrig kommer att rädda oss dit in.

Det blir naturligtvis svårt, och kanske också ohållbart, att i varje given situation identifiera alla de parallellt existerande maktordningar vi är del av. Kanske just därför tror jag att vi behöver avsätta tid att fundera kring vilka resurser vi har och var dessa placerar oss i olika maktordningar. Fundera över hur dina ekonomiska förutsättningar, din geografiska härkomst, din könstillhörighet, din geografiska hemvist, din sexualitet, ditt kulturella ka-

pital, din utbildningsgrad, din hudfärg, ditt utseende, din funktionalitet, din kroppsform, din förmåga att uttrycka dig, din huvudsakliga sysselsättning eller din ålder påverkar hur andra människor ser på dig och var det placerar dig i olika maktordningar.

Alla dessa faktorer kommer till slut att vara oväsentliga i Guds rike, men jag tror att vi behöver identifiera vad dessa kategoriseringar gör med oss för att kunna avvärja de maktordningar som använder dem som variabler. Inte förrän jag har identifierat att jag har tilldelats en särställning kan jag förhålla mig till den och bestämma mig för att inte oreflekterat njuta av de privilegier den ger mig.

Många olika maktordningar existerar parallellt med varandra, och vi befinner oss i ordningar som spänner över olika grupper av människor. Med all säkerhet befinner du dig i en maktordning som spänner över din närmsta vänskapskrets, men också en som spänner över det sammanhang där du arbetar eller studerar och också kanske en som spänner över den församling du lever i. Vi ska inte heller glömma eller förringa den globala maktordningen som manifesterades under kolonialtiden, och vars eko fortfarande genomsyrar våra globala relationer. I relation till den ordningen får vi fråga oss vad vi har för relation till makthavarna i den nationalstat som vi frivilligt eller ofrivilligt är en del av, och hur den förhåller sig till andra geografiska platser på jorden och de människor som bor där.

Den nya ordningens praktiker

Människan tycks gilla känslan av status och makt, och jag är inget undantag. Jag försöker dock utifrån min förmåga och mitt förstånd att avvärja de maktordningar som jag är delaktig i att upprätthålla.

Jag anser att den som identifierat orättvisa system och sina egna privilegier i desamma har ett ansvar att stå upp för dem som saknar samma privilegier. Att med direkt aktion och civil olydnad säga nej till vapenexport och tvångsdeportationer av flyktingar har varit ett sätt för mig att ta lite, lite av det

ansvar som mina privilegier tvingar mig att ta. Samtidigt innebär denna typ av arbete hela tiden en överhängande risk att föra andra människors talan och inbilla sig att den egna personen är den hjälte på vilkens axlar hela världen vilar. Här är det viktigt att bära med sig Jesus budskap om omfördelning och att målet måste vara att omfördela ordet till de resurssvaga eller dem med låg status och se till att de blir lyssnade på.

Mitt mest effektiva tips till dig som vill få syn på dina privilegier (det är nämligen inte helt lätt om du inte tänkt i de banorna tidigare) är att du, precis som Jesus, söker dig till och umgås med människor som tillhör andra umgängeskretsar än din egen. Jag har lärt mig otroligt mycket om mina privilegier genom att umgås över generationsgänser, klassgränser och nationsgränser. Ändå består min umgängeskrets framför allt av vit, intellektuell, kristen medelklass i min egen ålder. Det gör mitt perspektiv smalt och mina ideal skeva. Kyrkan är redan en gemenskap där det finns förutsättningar för gemenskap över gränserna, och jag önskar att den vore en gemenskap där de här imaginära gränserna inte ens existerade i tanken.

Jag tror också att det är viktigt att de som sitter på makten i din lokala gemenskap blir befriad från den. Med detta menar jag att det inte bara är upp till formella och informella ledare att dela med sig av makten eller avgöra när det är dags att »stiga ner från tronen«. Varje enskild individ i gemenskapen behöver nämligen vara beredd att ta mer ansvar och fler initiativ om makten ska kunna flyttas från sitt centrum. Det kan vara väldigt bekvämt för en stor massa att låta sig ledas av en eller några få individer, men när vi insett att människan inte är kapabel att ensam hantera makt på det här sättet måste vi avsäga oss den bekvämligheten. Genom att befria människor från det slaveri som maktutövande faktiskt innebär (det låter motsägelsefullt, men jag tror att det är så) tar gemenskapen gemensamt ansvar för att makt och inflytande hanteras försiktigt och fördelas klokt och rättvist.

Formulera gärna tillsammans med vänner i ord vem, eller vilka, som sitter på makten och hur ett eventuellt maktmissbruk tar sig uttryck. De maktlystna

känns igen på att de inte tjänar andra människor, utan gör saker som ser goda ut för egen vinnings skull. För upp detta beteende i ljuset, på samma sätt som Jesus talar om fariséernas beteende (eller gör det på ett snällare sätt, jag tror att det är okej också). Förklara vilka hierarkiska strukturer du har sett och om den nya ordningen som kan ersätta dem. Kanske har de som sitter på makten inte ens reflekterat över att detta är något som sker systematiskt. Eller så behöver de bara bli påmind. Påpeka om gemenskapen känns exkluderande, och bjud in de människor du tycker saknas. Acceptera inte outtalade regler kring vilka som är välkomna och inte.

I redan etablerade gemenskaper, exempelvis i våra församlingar, kan det vara bra att se över hur uppgifter och talutrymme är fördelade. Ett sätt att fördela ordet bland alla församlade är att praktisera metoder för konsensus där samtalsrundor i mindre grupper är ett grundläggande inslag. Att komma till konsensus bygger, förenklat, på att alla får komma till tals och att alla måste vara någorlunda överens innan gemenskapen fattar gemensamma beslut.³

Ett enkelt sätt att försäkra sig om att alla får prova på alla uppgifter är att ordna ett roterande schema där alla tänkbara uppgifter ingår. På så sätt får alla i församlingen prova att ansvara för kyrkkaffet, söndagsskolan, predikan eller de konstnärliga uttrycken i gudstjänsten åtminstone en gång, någon gång.⁴ Därmed blir det möjligt att besluta om vem som ska göra vad utifrån vad var och en vill och kan, och inte utifrån förlegade uppfattningar om vilken typ av person som är lämpad för vad. I kyrkan talas det ibland om gåvor som något som inte behöver övas upp för att komma i funktion. Som om gåvor som att undervisa och leda vore medfödda, individuella färdigheter som det

³ Tom Rutschman har skrivit några ord om »Konsensus och beslutsprocessen i församlingen« och hur det kan gå till här: <http://anabaptist.nu/2013/04/konsensus-och-beslutsprocessen-i-forsamlingen>. I övrigt rekommenderar jag litteratur om, och kurser i, feministisk mötesteknik.

⁴ Det säger sig självt att detta är något som fungerar bäst i mindre och långsiktiga gemenskaper, och att toppstyrning och statisk uppgiftsfördelning i stora församlingar kan te sig enklare och mer tidseffektivt. Just därför förespråkar jag gärna den förstnämnda typen av gemenskap, men ett resonemang om det ryms tyvärr inte i den här texten.

vore farligt eller åtminstone olämpligt att ifrågasätta eller låta andra prova! Jag skulle snarare vilja säga att församlingen blir begränsad av att inte låta den mångfald av gåvor som slumrar i den komma till uttryck.

Om din gemenskap inte håller med om att ovanstående är en bra idé kan du på egen hand (men gärna tillsammans med, eller med stöd av, vänner) utmana systemet genom att ta på dig uppgifter som du inte brukar ha, och uppmuntra andra att göra detsamma. Jag försöker frekvent att svara ja när någon ber mig göra något som jag tycker känns obekvämt. Om jag verkligen inte vill eller tycker att jag borde göra det någon ber mig göra brukar jag försöka föreslå någon annan som inte heller brukar ha den uppgiften. Detsamma gäller om någon ber mig göra något som jag tycker att jag gjort tillräckligt många gånger och som någon annan borde få prova på. Trots att mitt ego många gånger säger emot tror jag att det är väldigt nyttigt att lära sig säga »Det skulle jag jättegärna göra, men jag tycker att ni ska fråga någon annan istället.«

Metoder av det här slaget, metoder som går ut på att fördela uppgifter och utrymme jämnt, ter sig ibland omständliga. Vissa tycker till och med att det är onödigt att lägga energi på sådant som annars »löser sig av sig självt«. Jesus uttrycker dock aldrig att det är den enskildas ansvar att »ta för sig« eller »höja rösten«, alltså kan vi i våra gemenskaper inte åberopa det systemet. Vi är förbundna att följa den nya ordningen, vilket innebär att vi måste skapa andra system som möjliggör att alla kommer till tals.

Jag håller med om att det kan kännas omständligt, men det är för att det *är* omständligt att omprogrammera inlärd reflexer, att lära sig att tänka annorlunda. Det *är* omständligt att leva i Jesus efterföljd, men vi som kristen gemenskap måste genom vårt sätt att förhålla oss till varandra visa att en gemenskap utan maktordningar är möjlig.

Vi måste också leva ickehierarkiskt i förhållande till varandra för att i sanning också kunna leva ut denna ordning då vi umgås med människor utanför kyrkan.

Strategierna för att göra de – i Guds rike – förlegade maktordningarna illegitima kan sammanfattningsvis också handla om att tala gott om personen som ingen tycks gilla, om att äta middag med dem som sällan har middagsgäster, om att spendera tid med de ensamma, om att låta de tysta tala, om att bara konsumera varor som inte framställts på bekostnad av någon under dig i den globala maktordningen och om att vägra lyda påhittad makt. Och detta är evangeliet om gemenskapen utan maktordningar i korthet: att de förtryckta befrias från sina förtryckare och att de privilegierade befrias från sina privilegier. ✪

ELIN LUNDELL bor i ett litet kollektiv i Stockholm. Hon är uppvuxen i pingströrelsen, konfirmerad i EFS, sedermera skolad i en bibelskola driven av EFK och numera nyfiken på den anabaptistiska traditionen. Till vardags studerar hon genusvetenskap och globala utvecklingsstudier vid Södertörns högskola och lever med övertygelsen om att Jesus var både anarkist och feminist.